

KÖZSZÓVÁ VÁLÓ SZEMÉLYNEVEK
A MAI MAGYAR SZLENGBEN¹

156

In: *Doktoranduszok a nyelv tudomány útjain. A 6. Féléton konferencia, ELTE BTK, 2010. október 7–8. Szerk. PARAPATICS ANDREA. Budapest, 2012. ELTE Eötvös Kiadó / Talantum 2./, 156–169. o.*

APPELLATIVISATION OF PERSONAL NAMES IN PRESENT-DAY HUNGARIAN SLANG ■ The paper deals with the part of Present-day Hungarian slang that came by the process of appellativisation of real or fictive personal names. Appellativisation is one of the beloved methods of slang to enrich its vocabulary because these words make conversation more diverse and curious. After the theoretical introduction (by J. SOLTÉSZ 1979 and HAJDÚ 2003) the paper reviews and groups slang words and expressions came by appellativisation which can be found in the last four slang dictionaries (TIMÁR–FAZAKAS 2003, SZŰTS 2008, PARAPATICS 2008 and KÖVECSES 2009). According to the title the paper excepts (but goes in so many words of) the words coming by appellativisation but already in dialects not in slang. The paper reviews slang words separately in undermentioned groups: slang words from personal names without any morphological alteration (that usually sing any men or any women), slang words from personal names by funny derivation, compound slang words from a personal name and an adjective or a noun that sings (usually a negative) attribute and slang words came off by real (social or psychological) appellativisation (by HAJDÚ 2003) from the name of a historical person or a literary or movie character e.g. In the summary the author points out that the process of appellativisation in slang (too) is connected to male names to a great extent. ■ csarlesz@gmail.com

1. Bevezetés ■ Az egyre népszerűbbé váló és a nyelv tudomány egyre szélesebb köreit érintő névtani kutatások izgalmas lehetőséget tartogatnak a szlenggel foglalkozó nyelvész számára is, tekintettel egyrészt a szlengbeli tulajdonnevekre – vagy a SEBESTYÉN ÁRPÁD ajánlotta terminussal élve: a szlengnevekre (vö. KIS 1996: 3. jegyzet) –, másrészt pedig a tulajdonnevek köznevesülésére mint a szlengszókincs bővülésének egyik számottevő módjára. Dolgozatomban² köznevesülésen belül a személynevek közszóvá válásáról kívánok szólni, tapasztalataim szerint ugyanis a nyelvjárások hangsúlyos szerepe mellett a téma kevésbé kutatott

¹ A projekt az Európai Unió támogatásával és az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg, a támogatási szerződés száma TÁMOP 4.2.1/B-09/1/KMR-2010-0003. The European Union and the European Social Fund have provided financial support to the project under the grant agreement no. TÁMOP 4.2.1/B-09/1/KMR-2010-0003.

² Hálásan köszönöm Korompay Klára, Farkas Tamás és Horváth László segítő megjegyzéseit.

területe a szleng. Kivételt képez ez alól FARKAS TAMÁS katonai szlenget vizsgáló tanulmánya (2003) és legutóbb TAKÁCS JUDIT monográfiája (2007). Holott B. LŐRINCZY ÉVA gondolatához csatlakozva magam is úgy vélem: a köznevesülés-sel létrejött szavak alapos és sokoldalú vizsgálata „sok hozadékkal kecsegtetne; hiszen – bizonyos tekintetben – névtan ez is, meg nyelvlélektan, meg szóalkotás, stilisztika, no és hát – nem egyszer – művelődéstörténet is persze” (B. LŐRINCZY 1991: 426).

A dolgozat négy (a későbbiekben ismertetett) szótárból kigyűjtött minden olyan szlengszót és szlengkifejezést tárgyal – jelentéssel együtt –, amely alakját tekintve valamely módon kapcsolódik a személynevekhez. A szlengben közszóként használt személynevek 4. ponttól kezdődő csoportosítása világosan elkülöníti a címben szereplő szempontnak megfelelő és az attól (különböző okok miatt) eltérő elemeket.

2. Elméleti háttér ■ A közszóvá váló személynevek és a szleng kapcsolatának vizsgálata előtt természetesen szót kell ejtenünk a kérdéskör alapjául szolgáló jelenségek mibenlétéről is.

A) A tulajdonnevek és köznevesülésük ■ A tulajdonnév státusáról és a közszóvá válás vagy váltás esetéről a mai napig nem született konszenzus (vö. például MARTINKÓ 1956, J. SOLTÉSZ 1959, BARABÁS – KÁLMÁN C. – NÁDASDY 1970, HEGEDŰS 1997). A különböző vélemények ismerete mellett jelen dolgozat elméleti háttérét elsősorban J. SOLTÉSZ KATALIN monográfiája (1979) és HAJDÚ MIHÁLY egyetemi tankönyve (2003) adja.

Az általános felfogás a tulajdonnevet a kezdetektől fogva a főnév szófaji kategóriájába sorolja (vö. például BALOGH 2000: 127), hiszen „mondatbeli viselkedésüket, ragozásukat a főnévre vonatkozó nyelvtani szabályok határozzák meg” (J. SOLTÉSZ 1979: 10). Nem kell azonban hosszasan példák után kutakodnunk ahhoz, hogy rájövjünk: egy tulajdonnév több elemből is állhat, amely elemek alkotta csoport a maga egészében tölti be a tulajdonnév funkcióját: az azonosítást – idegen szóval identifikációt –, vagyis egy adott helyzetben egyetlen létező konkrét megnevezését (HAJDÚ 2003: 46–52). A többeleműség lehetőségéből következően a tulajdonnevet nem sorolhatjuk egyszerűen egyetlen szófajba, inkább ekképpen fogalmazhatunk: „a tulajdonnév a mondatban főnévként viselkedő nyelvi jel, de nem egyetlen főnév, hanem [...] hang, betű, szó, szókapcsolat vagy szavak csoportja, akár mondat vagy szöveg is lehet”. Azonosító funkciója révén független a szófajoktól, „azok mellett külön rendszert alkot” (i. m. 130–1).

Problémás a tulajdonnév és a köznév közötti átmenet meghatározása is. Mióta a magyar nyelvtudományban is elfogadottá vált az a nézet, hogy a tulajdonnévnek is van jelentése (vö. MARTINKÓ 1956), a kérdéshez tulajdonnév és köznév jelentésszerkezetének különbözősége felől közelíthetünk. Míg a köznév jelentése

a denotációk (azaz a jelölések vagy jelölési értékek) általánosításából adódik, a tulajdonnevek jelentése egybeesik a denotációval, hiszen denotátuma (azaz a jelölt dolog) egyedi, nem általánosítható (J. SOLTÉSZ 1979: 28–9). Más szavakkal: a köznév a különböző térben és időben hasonló megjelenési formákban tapasztalt több jelenséget, tárgyat jelöl, a tulajdonnév viszont térben és időben meghatározott egyedi dologra vonatkozó tapasztalatokat összegez (vö. MARTINKÓ 1956). A köznévi és a tulajdonnévi jelentés az egyén függvénye. Amikor egy tulajdonnév jelentésszerkezetében felhalmozódnak a létezővel kapcsolatos fogalmi, érzelmi, értékelő egyéni állásfoglalás elemei, megindulhat jelentés és forma kapcsolatának megelevenítése: a köznevesülés folyamata (i. m. 194). A jelentéstani hasadásnak vagy nyelvi hasadásnak is nevezett jelenség során a tulajdonnév átkerül az identifikáció szintjéről a kommunikáció szintjére: denotátum helyett közzsói értelembe vett jelentést kap a hangsor vagy betűsor (HAJDÚ 2003: 72). Megvalósulásának többféle okát is megkülönböztetjük, amelyekről később, a szleng szókincsét bővítő valamikori tulajdonnevek ismertetésekor szölok.

B) A személynevekről ■ A köznevesült személynevek az előző pontban általánosan leírtak alapján átmeneti kategóriát képviselnek: eredetük szerint a tulajdonnevekhez kapcsolódnak, jelentésük szerint viszont már a közzsókhoz (B. LŐRINCZY 1991). A dolgozat során és címében is használt személynév terminust HAJDÚ MIHÁLY értelmezésében alkalmazom, azaz a tulajdonnevek csoportján belül az emberek bármilyen formájú és jellegű nevét értve alatta. A szlengszókincsben talált köznevesült elemek eredetként találkozhatunk pusztán családnevekkel és pusztán keresztnévvel, teljes nevekkel, ragadványnevekkel és becéző alakokkal egyaránt. A vizsgálat körébe vontam azokat a szlengben közzsóvá vált személyneveket is, amelyek nem élő, fiktív (irodalmi és/vagy filmalkotásbeli) hősöket identifikálnak. „Azt hihetné az ember, hogy a személynévben már befejezte a szó a pályáját, ennél tovább már nem mehet, itt meg kell állnia a fejlődésnek, hiszen határozott célját elérte, több már nem is lehet belőle” (TOLNAI 1899: 1). A továbbiakban kiderül, mi minden lehet egy személynévből – a szlengben.

C) A szleng szókincse ■ Jelentős szókincsbővítési módja a szlengnek a tulajdonnevek közzsóvá válása. Közismertek a szleng kreativitást tükröző, egyéniséget kiemelő, megújító funkciói (vö. például SIPOS 1988, PARTRIDGE 2002), amelyre a számos szóalkotási és jelentésbővítési mód mellett remek lehetőség nyílik a köznevesülés révén is. „Minden nép nyelvében megtaláljuk azt a különös jelenséget, hogy a közhasználat a személyneveket valamely külön tulajdonsággal ruhazza fel [...] és így köznevekké teszi. A nyelv mintegy szemléletességre akar szert tenni ily módon” – írja TOLNAI VILMOS 1899-ben. A köznevesülés folyamata emellett – a bevezetőben idézett B. LŐRINCZY ÉVÁRA újfent hivatkozva – számos nyelvlélektani és művelődéstörténeti tanulsággal szolgálhat számunkra a szlengben is.

Fiatalos frissessége, vitalitása révén a szleng rendkívüli gyorsasággal képezi le a világ aktuális jelenségeit, kiemelve ezzel a (fiatal) beszélőközösségre hatást gyakorló dolgokat, történéseket és természetesen személyeket is. Az 1945-ös társadalmi átrendeződés következtében megnőtt a hierarchiában a köznyelv alatt számon tartott nyelvváltozatot használó munkások presztízse, majd velük érintkezve ennek szavait építették be nyelvhasználatukba a fiatalok, akik polgárpukkasztó öltözködésük és viselkedésük mellett az úgynevezett ifjúsági nyelvvél is kifejezték lázadásukat (vö. TOLCSVAI NAGY 1988). A rendszerváltás utáni évek egyre nagyobb teret engedtek e nyelvváltozat terjedésének, és az elmúlt mintegy húsz év alatt napjainkra hallhatóan és láthatóan soha nem látott népszerűséget ért el.

3. Adatgyűjtés ■ A magyar szleng szókészletével való foglalkozás rövid időn belül elvezeti a kutatót a köznevesülés jelenségéhez. Amint TAKÁCS JUDIT is írja: az „adatok leggyakrabban a szlengből és a nyelvjárásokból származnak vagy keletkezésük pillanata ott ragadható meg leginkább” (TAKÁCS 2002: 123). Számos munka gyűjtötte össze és elemezte a nyelvjárásokban és/vagy a köznyelvben közzói jelentéssel bíró személyneveket (vö. például SIMONYI 1880, TOLNAI 1899, SZENDREY 1903, SZILY 1911, H. NÉMETH 1941, CSIGE 1986, B. LŐRINCZY 1991, LAKATOS 1993, VITÁNYI 1993, HEGEDŰS 2000, TAKÁCS 2000, HAJDÚ 2003, TAKÁCS 2003). Dolgozatomhoz jómagam szlengszótárakat vizsgáltam meg: egyelőre négy, az utóbbi években nyomtatásban megjelent munkát, ám úgy gondolom, az elemzést mindenképpen érdemes lenne folytatni és kibővíteni további szlenggyűjteményekkel is. Az elemzett szótárak közül a közzsleng elemeit tartalmazza KÖVECSSES ZOLTÁN bővített, átdolgozott kiadású Magyar szlengszótára (Akadémiai Kiadó, Budapest. 2009 – a továbbiakban: KZ.), PARAPATICS ANDREA Szlengszótára (Tinta Könyvkiadó, Budapest. 2008 – a továbbiakban: PA.), valamint TIMÁR GYÖRGY és FAZAKAS ISTVÁN Szleng-szó-szedete (Fekete Sas Kiadó, Budapest. 2003 – a továbbiakban: TF.). A negyedik feldolgozott szótár, SZŰTS LÁSZLÓ Diáksóder című munkájának 2008. évi folytatása (Cédrus Művészeti Alapítvány – Napkút Kiadó, Budapest. 2008 – a továbbiakban: SzL.) ugyan címében is diáknyelvi szótár, amely számos iskolai élethez kötődő szót és kifejezést tartalmaz, ám tudvalévő, hogy a szleng használói körének legnagyobb részét a fiatal diákság teszi ki. Ezért úgy gondolom, hogy ez az egyik legfrissebbnek számító gyűjtemény is mindenképpen szót és helyet érdemel a vizsgálatban. E négy munka feldolgozása mellett szól az is, hogy TAKÁCS JUDIT a Keresztnevek jelentésváltozása című, a témában az egyik legaktuálisabbnak számító monográfiájához és a benne található szótárhoz – 2007-es megjelenése okán – a fent említett újabb szótárakat nem használta és dolgozta fel (vö. TAKÁCS 2007: 159–70). Ugyancsak friss kiadvány a Nyelvész Józsi szerzői névvel megjelentetett Szlengblog (Silenos Könyvkiadó, Budapest. 2009), ám sajtóságos, az irodalmi fikció irányába mutató

tartalma miatt e vizsgálatba nem került bele. A szótárak a személynevek olyan új, értelmezhető jelentéseit tartalmazzák önálló szócikként, amelyek használata már nem alkalmi, hanem többé-kevésbé általánosult, ezért „nem kell visszariadnunk attól, hogy felvegyük” (J. SOLTÉSZ 1959: 470). Az említett négy szótárból minden olyan elemet kigyűjtöttem, amelyek valamely – valós, fiktív vagy meghatározhatatlan – személynév köznevesülésével jöttek létre. A nagy számban talált szavakat és kifejezéseket különböző csoportokba soroltam a köznevesülés létrejöttének típusai alapján. Lássuk, melyek ezek.

4. Nyelvjárás és szleng ■ Közismert tény, hogy a „nyelvi, nyelváltozati rendszerek részrendszereiken keresztül lépnek kölcsönhatásba egymással” (JUHÁSZ 2009: 151). Különösen igaz ez a szleng esetében, amelynek sokszínűségét, érzelmi többletét éppen az adja, hogy különböző nyelvekből és nyelváltozatokból merít, elsősorban a szavak szintjén. (Falvakban, kisvárosokban hallott szlengben természetesen hangtani különbségeket is felfedezhetünk, hiszen e nyelváltozat is a helyi nyelvjárásra vagy a regionális köznyelvre épül, ám ez a terjedés során megváltozhat vagy elveszhet, és a szótárakban sincs rá külön jelölés.) Számos példát találhatunk arra az esetre, miként emel át és akár terjeszt el szélesebb használati körben szavakat, kifejezéseket a szleng idegen nyelvekből vagy saját nyelvnek területi változataiból. „Egyes szavak sajátos, egyéni életutat futnak be; ilyen például a *böszme*, *böszmeség*, amely – közismert okokból – dunántúli tájszóból a köznyelvi szókincs tréfás színezetű eleme lett” (i. m. 154), továbbá ma már valóban szlengszóként használatosak például *elbarmol* 'elront', *maca* 'szerető', *marci* 'kenyér' szavaink, amelyeket MÉSZÖLY MIKLÓS Szinnyei József Magyar tájszótárából gyűjtött ki híres tanulmányához (1978).

Ennek megfelelően, valamint az ÚMTSz., a TESz. és TAKÁCS 2007 adatai alapján bár személynévi köznevesülésről beszélhetünk az alábbi szlengszavak esetében, mégis ki kell zárunk a vizsgálat köréből, hiszen a folyamat maga nem a szlengben ment végbe, hanem az csak adaptálta a nyelvjárásokból: *ádámkosztümben van* (KZ.), *árulkodó júdás* (KZ.), *basszorkányos Varga János!* (KZ.), *fizimiska* (TF.), *geci* (a Gergely keresztnévből; KZ., PA., TF.), *jancsi*, *jancsika* (KZ.), *jani* (*Jani*) (KZ., PA.), *jános* (*János*) (KZ.), *jóska* (*Jóska*) (KZ.), *jócsi* (KZ., PA.), *júdáskodik* (SzL.), *kiöltözik, mint szarospista Krisztus nevenapján* (KZ.), *maca* (KZ.), *macája valakinek* (KZ.), *manci* (*Manci*) (KZ.), *marci* (PA.), *muki* (Nepomuki Szent János nevéből; PA., KZ., SzL.), *olcsójános* (KZ.), *pali* (KZ., PA., SzL., TF.). Szintén ide sorolom e szavak már a szlengben továbbképzett alakjait, hiszen a szlengben pusztán a már köznevesült személynevek deriválása, jelentésváltozása vagy frazeologizmussá bővítése történt, azaz: *geci* 'ellenszenves, utált, tisztességtelen, aljas, szemét ember' (KZ., PA., TF.), *geciputtony* 'ellenszenves ember' és 'erkölcsstelen, szexuálisan könnyen elérhető nő' (KZ.), *gecizik* 'piszmoz, vaca-

kol, húzza az időt' (KZ., TF.) és 'szándékosan árt vkinek, megnehezíti vki életét, akadékoskodik, gonoszskodik, szemétkedik' (KZ., PA., TF.); (*azt hiszi*), *ő a jani (Jani)* 'ironikus, elítélő megjegyzés kihívóan, nagyképűen, hivalkodóan viselkedő emberről' (KZ., PA.), *jancsika* 'szerencsétlen, ügyetlen (ember)' (PA.), *jani (Jani)* 'nagyképű ember' (KZ.), 'hős, nagy ember' (SzL.), 'vezető, főnök' és 'a legokosabb' (TF.), *játssza a Janit* 'nagyképűsködik' (KZ.); *macás* 'közönségesen csinos' (KZ.); *muksa* (SzL.), *muksi* (KZ., SzL.), *muksó* (KZ., PA., SzL.) 'férfi'; *bepaliz* 'átver, becsap, rászed' (PA., SzL., TF.), *nem pali(madár)* 'nem rászedhető' (KZ.), *pali* 'prostituált vendége' (KZ.), 'járatlan, rászedhető, becsapható, 'kiszemelt áldozat' és 'nő szeretője' (TF.), *pali vmihez* 'gyenge vmiben, gyengén szerepel' (KZ.), *pali vmire* 'gyengéje vkinek vmi, szeret vmit, rajong vmiért' (KZ.), *palija vkinek* 'udvarlója vkinek' (KZ.), *palimadár* 'balek' (SzL.) és 'rászedhető, hiszékeny, kihasználható ember' (KZ.), *palira vesz* 'becsap, rászed' (KZ., SzL., TF.) és 'bolondnak tart' (KZ.), *palira veszik* 'becsapták, félrevezették' (SzL.), talán *palizab* 'méregdrága sósmandula éjjeli mulatókban' (TF.); továbbá *belepistul* 'beleszeret, szerelmes lesz vkibe' (KZ., TF.), *elmegy a péterkéje valamitől* 'elmegy a kedve, elveszti a lelkesedését' (KZ.), *lepetézik* 'megdöbben, csodálkozik' (PA.), *katicabogár* 'kis Polski Fiat' (SzL.), *luca* 'nő, lány' (KZ.) (tájszóként: 'boszorkány') és *ruhayuri* 'a divatra túl sokat adó, excentrikusan öltözködő férfi, divatfi' (KZ., SzL., TF.) (tájszóként ellenkezőleg: 'hanyagul, rendezetlenül öltözött férfi').

5. Köznevesülés a szlengben ■ Az előző, korántsem elhanyagolható fejezet után következzenek most a vizsgálat tárgyába közvetlenül tartozó szlengszavak és szlengkifejezések: azok a szlengszóvá vált személynevek, amelyek ténylegesen a szlenges használatnak köszönhetően indultak meg a köznevesülés útján. Csoportosításom alapja olyan szempontból mondható morfológiainak, hogy A) az alaki módosulás nélkül (kereszt- vagy becenévből) szlengszóvá vált elemektől B) a derivált és játékos motivációjú szlengszavakon át C) az összetett szavakig jutunk. A fejezet utolsó, D) pontjaként olvashatunk a valódinak mondható, a szlenges használatban társadalmi vagy lélektani alapon köznevesült személynevekről.

A) A pusztá keresztnevekből létrejött szlengszavak ■ A gyakori előfordulás hozzájárul a keresztnév jelentésszerkezetében végbemenő változáshoz (TAKÁCS 2003: 605), azaz közzóvá válásához. Az előző pontban felsorolt gyakori keresztnevek (*jános, jóska, józsi, maca, manci, pali*) önmagukban bármely – vagy valamely típusú – férfit vagy nőt jelentenek a nyelvjárásban és a szlengben egyaránt, és mivel új jelentésük révén akár e „köznevekkel is behelyettesíthetők, így a névmásokhoz hasonló szerepük is van” (CSIGE 1986: 25). Ám a szleng nemcsak az egyes szavakat adaptálta a nyelvjárásokból, hanem magát a módszert is: a tájnyelvtől immáron függetlenül, szintén a gyakori használatra alapozva

tartalmazza a négy vizsgált szótár az alábbi szlengszavakat és szlengkifejezéseket: *béla* (*Béla*) 'fiú, férfi, átlagember, jelentéktelen ember (férfiről)' és 'hímvesző' (KZ.), *géza* (*Géza*) 'férfi' és 'átlagember, jelentéktelen ember (férfiről)' (KZ.), (KZ.), *maris* 'cseléd, bejárónő' (KZ.). Nem kimondottan gyakori, mégis átlátható jelentésváltozáson ment át a *lujza* (*Lujza*) 'nő, lány' és 'átlagos, jelentéktelen nő, a francia *zsanmari* 'homoszexuális férfi' (KZ.) személynév.

Más entitások új megnevezéséhez is gyakran táplálkozik a szleng a személynevek tárából. E kapcsolódási pont miatt itt sorolom fel az alábbi, személynévi alakot mutató, ám bizonytalan eredetű szlengszavakat a négy szótárból: *baszhatja Zsófit* 'haszontalan, hiábavaló' és 'vége van, befellegzett vkinek/vminek' (KZ.), *gáspár* 'hímvesző' (KZ.), *ilonka* 'heroin' (SzL.), *jakab* 'szocdem funkcionárius, „bonc”' (TF.), *jolán* 'marihuánás cigaretta' (KZ.), *misi* és *miska* 'ezer forint' (KZ., TF.), *ödön* 'jeles osztályzat' (SzL.), *peti* 'jeles, ötös' (SzL.), *simon* 'nem, nincs, semmi' (TF.), *zoltán*, *zotyá* és *zé* 'pozitív jelentéstartalomra való reagálás' (PA.). E köznevesült keresztnévek többsége „bizonyára éppen azért lett általánosan értelmezhető [...], mert nem tartalmazott konkrét azonosítást lehetővé tevő családnevet, csak keresztnévet (még hozzá nagyon gyakori, tehát referenciáját tekintve nehezen azonosítható keresztnévet)” (TAKÁCS 2003: 606). Mint láthattuk, nyelvjárásban és szlengben is gyakori eset a hímvesző férfi keresztnévvel történő jelölése. Ez alapján ide sorolhatnánk a *rudi* 'hímvesző' (KZ.) szlengszót is, itt azonban erőteljes motivációt ad a *rúd* szó alaki hasonlóságán alapuló szójáték, illetve az emberi testrészt és a tárgy hasonlóságán alapuló, metaforikus névátvitel is, vö. *túrórudi* 'hímvesző' (KZ.) is. A jelentésváltozási folyamat ezen összetettsége átvezet bennünket a köznevesült személynevek következő csoportjához: a szójáték révén keletkezettekhez.

B) Játszi szóalkotás a szlengben személynevekből ■ Az új megnevezésre váró dolog, fogalom köznyelvi alakja és egy-egy személynév kiejtésbeli hasonlósága tudatos hangsorváltoztatásra motíválhatja az ötletes nyelvhasználót. Valódi köznevesülés helyett tulajdonképpen tréfás ál-népetimológiának is nevezhetjük e folyamatot az *emancika* 'egyenjóságáért túlzottan küzdő nő' (KZ., TF.), *emil* 'elektronikus levél' (KZ., PA., TF.) és *emilezik* 'elektronikus levelet ír' (PA.), *marihón(a)alja* 'marihuána' (KZ.) és 'marihuánás cigaretta' (SzL.); *Mesi* 'MSN, Windows Live Messenger csevegőprogram' (PA.), valamint *Zápor Jóska* 'Zapozsec márkájú autó' (KZ.) szlengszavak esetében. A héber ábécé harmadik, *gimel* elnevezésű betűjével magyarázható a *gizella* 'három' (TF.) szlengszó kialakulása, és feltehetően a *bré*, *bráner* szavakon alapul a *brunó apó* 'hímvesző' (KZ., TF.) kifejezés és „párja”: a *brunó apó kunyhója* 'női nemi szerv' (KZ., TF.). Nem szorul magyarázatra a *fizka-miska* 'fizika' (SzL.), *gusztáv* 'gusztusos' (PA.) vagy a *mariska* 'marihuána' (KZ., PA., TF.) szlengszó eredete. Minden bizonnyal az azonos kezdőbetűkkel és a keresztnévek használata által érdekesség, egyénivé, újszerűvé válás

igényével okolható meg a *dezső* 'dollar' (KZ., PA., TF.), az *emil* és az *emília* 'em-nens diák' (PA.), a *géza* (*Géza*) 'kábitószereknél a Gracidin nevű amfetamin-származék' (KZ., TF, utóbbinál *gé* alakban is), ebből *gézázik* 'kábitószert használ (belélegzéssel)' (KZ.), a *matyi* 'matematika' (SzL., *matyisz*, *matyusz* alakban is), 'piszok, ragacs' (KZ., feltehetően a *maszat* szóból) és önkielégítés, maszturbáció (csak férfi), ebből *matyizik* 'maszturbál (csak férfi)' (KZ.), a *misi* 'millió' (PA.), az *öngyula* 'öngyújtó' (KZ.) és a *zsig* 'Zsiguli márkájú autó' (SzL.). Az *-i* képzővel történő rövidítésnek köszönhetően esik egybe egy-egy keresztnév becézett alakjával a *robi* 'unalmas munka' (KZ.) – továbbképezve: *robizik* 'keményen dolgozik, robotol' (KZ., TF), a *tündi* (SzL.) és a *tündi-bündi* (*tündi bündi*) (KZ.) 'kedves, jó ember', valamint a *vili* 'világos, érthető' (KZ., PA., SzL.) és 'villamos' (KZ., PA.). Egyfelől ugyanez figyelhető meg a *bori* 'bor' (PA.) esetében is, másfelől viszont frazeológiai egységekben jelentős tájnyelvi előzményeit találhatjuk meg a *Borbála* név alakváltozataival jelölt 'bor'-nak. „A keresztneves FE-ek [frazeológiai egységek – P. A.] közül a *Borbála* név néhány alakváltozatával alakult FE-ek jelentése is köznévvé (bor) és a keresztnév hasonlóságán alapuló szójátékra épül”, például: *Boris a kedvese* 'szereti az itókat', *Fejébe állt a Boris néni* 'becsípett', *Felvágta a nyelvét a Boriska* 'beszédessé lett a bortól', *Szereti a Borkát* 'szereti a bort' (CSIGE 1986: 21; vö. még LEHR 1911). A redukció és a hangsorbéli hasonlóság mellett jelentésátvitel eredménye a *pityu* 'pisztoly' (PA.) és a *tüdőgyuszi* 'tüdőgyulladás' (KZ., PA.). Az 'elégtelen osztályzat'-ot jelentő *karó* szlengszó e nyelvváltozatban gyakori képzőjének köszönhető az újabb *karez* változat (PA.). A kreativitás magas fokát mutatja a női keresztnévi alakokkal egybeeső *enikő* 'erőszakos nemi közösülés miatt börtönben ülő ember' (PA.) mozaikszó. Végül tájnyelvi hagyományokra nyúlik vissza az *istók zicsi* (KZ., TF) vagy *istók lötyi* (KZ.) 'bizisten' eufémizmusok első tagja a kijelentés igazságának nyomatékosítására (vö. ÚMTSz.: *istók*, *istókbáró*, *istókbáróuccse*).

E helyen ismertetem azokat a szlengszavakat is, amelyek eredete ugyan konkrét személynevekre vezethető vissza, ám a köznevesülés alapja se nem társadalmi, se nem lélektani, pusztán játék a szavakkal. Drakula gróf gratuláció gyanánt történő emlegetésének oka ismét a hangsorbéli hasonlóság, vö. *drakula* 'gratulálok' (KZ., PA., SzL.), akárcsak a Mikulásé a (*látástól*) *mikulásig* 'reggeltől estig, látástól vakulásig' (KZ., PA.) kifejezésben, vagy a jobb sorsra érdemes William Shakespeare-é a *seggszűr* 'vécépapír' (KZ.) szóban. Vágó István népszerű televíziós személyiség nevét felhasználva, de már „belső fejlemény”-ként keletkezett a *vágópista* 'érted' (KZ.) a *vág* 'ért' szlengszóból. A diákok szellemesen rendszerezett irodalmi ismereteiről árulkodik a *Petőfi leves* 'menzaleves' (SzL.) a költő Minek nevezzetek? kezdetű verse alapján az iskolai étkeztetésben, nagy mennyiségben készült leves felismerhetetlenségére utalva.

C) A személynevek köznevesülésével keletkezett, tulajdonságot jelölő összetett szavak ■ Szintén nyelvjárási hagyományoktól megalapozva a személynevek gyakran jelölnek testi és szellemi tulajdonságot – kiválóságot vagy fogyatékoságot. „Leggyakoribb a hibák elkeresztelése, ami természetes is, mert ezek sokkal felőtlőbbek, szinte kínálkoznak a gúnyolódásra, csúfolkodásra” (TOLNAI 1899: 4). A névadást tehát egy feltűnő, többnyire negatív jellemvonás motiválja, nyelvi eszköze pedig a tulajdonság megnevezése (VITÁNYI 1993: 316). Az így létrejött összetett szavaknak ritkábban az előtagja, gyakrabban az utótagja valamely keresztnév vagy annak becéző változata – állapítja meg B. LŐRINCZY ÉVA (1991) a nyelvjárásokra vonatkozóan, gondoljunk az első pontban éppen emiatt már kizárt *ruhagyuri* tájszóra –, de ezt figyelhetjük meg a szleng esetében is. A négy szótárban talált személynevek köznevesülésével keletkezett, tulajdonságot jelölő összetett szavak mindegyike utótagként tartalmazza a keresztnévet, az előtag pedig főnévként vagy melléknévként jelöli a gúnyolni, becsmérlni kívánt jellemzőt. Kezdjük a felsorolást a főneves szerkezetekkel: *bölcsészsbarbi* ’bölcészslány’ (KZ.) és „párja”: *bölcsészbéla* ’bölcészsfü’ (KZ.), *bukfencjancsi* ’bukott diák’ (SzL.), *buktajani* ’aknavetős’ (TF.), *deltamatyi* ’izmos, erős férfi’ (KZ.), *ekeferkó* ’faragatlan, esetlen ember’ (KZ., SzL.), *farokfrici* és *farokbálint* ’buta ember’ és ’ügyetlen ember’ (KZ.), *hurkagyurka* ’kövér ember’ (KZ.), *kufircmanci* ’prostituált’ (SzL.), *kukaberci* ’buta, hallgatag gyerek’ (SzL.), *lőcsgéza* ’faragatlan modorú ember’ (KZ., SzL.) (vö. ÚMTSz.: *lőcsláb*: ’térdtől lefelé szétálló, x-láb’; *lőcsleves* ’silány, híg leves’), *macskajancsi* ’jelentéktelen ember’ (KZ.), *milimári* ’vidékről bejáró tejesasszony’ (TF.), *muszklímiska* ’izmos, erős férfi’ (KZ.), *nullagyula* és „párja”: *nulajuli* ’jelentéktelen ember’ (KZ.), *puncimanci* ’erkölcsstelen nő, lány’ (KZ.), *rejszmatyi* ’önkielégítő férfi’ (KZ.), *szalámigyuri* ’kövér, illetve ’kövér és ember’ (KZ.), *Tank Aranka* és *Teve Lenke* ’kövér lány’ (SzL.), *venyigejani* ’faragatlan, műveletlen ember’ (KZ., SzL.), *zsúrpal* ’elegáns szépfiú’ (SzL.). Ugyanilyen szerkezeti felépítésűek, ám tulajdonság helyett cselekvést jelölnek a *marokmarcsa*, *rejszmatyi* és *tenyertercsi* ’önkielégítés’ (KZ.) szlengszavak. Melléknévi előtaggal rendelkeznek: *béna béla* ’tehetetlen, gyenge kezű ember, illetve ’ügyetlen ember’ (KZ.), *botoslujza* ’rendőrnő’ (KZ.), *boxosbence* ’néger, illetve ’roma, cigány’ (KZ.), *bunkófred* ’faragatlan’ (SzL.), *házirézi* ’cseléd, bejárónő’ (KZ.), *okosjános*, *okostoncsi* és *okostóni* ’okoskodó ember’ (KZ.). Nem embert, hanem tárgyat és annak tulajdonságát jelöli az azonos felépítésű *feketemária* ’rabszállító kocsi’ (TF.).

D) Valós és fiktív személyek nevének közszóvá válása a szlengben ■ A szlengszótárakból kigyűjtött köznevesült személynevek utolsó csoportjaként tárgyalom a társadalmi vagy lélektani okokból létrejött szavakat, kifejezéseket. A köznevesülés társadalmi okának nevezzük, amikor egy névviselő „a többi hasonlónál ismertebbé válik, nevét egyre többen használják, s lassan, fokozatosan fogalommá válik”, pszichológainak vagy lélektaninak pedig azt, amikor

a tulajdonnevet viselő jelentősége révén szimbólummá válik. Ezt egyfajta metonímiának is nevezhetjük, hiszen „a tulajdonnevet átvisszük valamely tárgy vagy fogalom jelölésére” (HAJDÚ 2003: 71–2). A köznevesült személyneveket illetően „eredetük” szerint különböző kategóriákra oszthatjuk. Kezdjük a valósakkal.

Családnévből eredő közzsóként bővíti a szleng szókincsét az *einstein* 'okos' (PA.) Albert Einstein közismert szellemi képességei és tevékenysége után és az *eldemszkyzés* 'tilos helyen parkoló autó elszállítása' (TF.) Demszky Gábor, Budapest volt főpolgármesterének rendelete alapján. Harold Lloyd amerikai színész ragadványneve a 'tréfás, jó humorú ember' jelentésű *humorheroldd* köznevesült, a *vilisz* 'ujjatlan trikó' (PA.) pedig Greta Garbo esetéhez hasonlóan Bruce Willis amerikai színész akciófilmeiben gyakran hordott ruhadarabját jelöli (PA., SzL.). Zrínyi Miklós legendává szélesedett, és dédunokája tollából irodalmi műalkotásban is olvasható hőstette motiválta a *zrínyizik* 'elszökik, megszökik' (KZ., PA.), majd a *kizrínyizik* 'fizetés nélkül távozik' (KZ.) szlengszó létrejöttét. Ugyancsak a diákok által fogyasztandó menzai kosztot gúnyolja a *Zrínyi leves* elnevezés (SzL.), amelynek ehetetlensége a szigetvári várkapitányhoz hasonló kirohanást okozhat. Iparművésznök családnévét és keresztnévét együttesen tartalmazza a *nem a Tüdős Klára tervezte* 'csúnya' (KZ.) frazeologizmus. Keresztnévi eredetű a *mónika* 'hímvestző orális ingerlése' (PA.) és a *mónikázik* 'hímvestzőt orálishan ingerel' (PA.), amely Bill Clinton volt amerikai elnök és asszisztense, Monica Lewinsky elhíresült kapcsolatát nem engedi feledésbe merülni. Ál-népetimológias alkotás és pusztá szójáték eredménye a Weiss Manfréd nagyiparos báró nevéből létrejött *reiszmanfréd* 'önkielégítő férfi' (KZ.). Elsődleges szlengbeli jelentése miatt bizonytalan, meghatározhatatlan keresztnévi eredetű az *aladár* 'az 1939. évi zsidótörvény alapján elmozdított vállalatvezetők helyére ültetett, hozzá nem értő keresztény hivatalnok' (TF.), amely azóta 'ügyetlen, gyakorlatlan' (KZ., TF.), 'férfi; málészájú férfi' (SzL.) és 'buta ember' (KZ.) jelentésekkel is bővült a szlengben.³

A konkrét személynevek következő alcsoportját képviselik gyűjteményemben az irodalmi alkotások szereplőinek nevéből köznevesült alakok. Móra Ferenc Hannibál tanár úr című regényének főhőse után *nyúlbéla* a gyáva (KZ., PA.), illetve a gyenge (KZ.) ember. „A Borsszem Jankó című vicclap Mihaszna András nevű rendőralakja után lett *andrás* vagy *andris* a rendőr egyik megnevezése a szlengben” (TAKÁCS 2002: 123) (KZ., TF.). Magyar mondabeli mesehős Hány

³ A gyűjtemény e ponton kizárandó eleme a szintén valódi személynévből, ám még a köznyelvben (de nem a magyarban) köznevesült és a szlengben csupán egy újabb jelentéssel bővült *huligán* 'italba belerepült rovar, muslica' (PA.) < 'garázda, erőszakos személy' (TF.) < Hooligan nevet viselő amerikai család; *pepita* 'gyanus személy v. dolog' (TF.), illetve 'kábitószereknél a Seduxen–Parkan gyógyszerkombináció' (TF.) < 'bonyolult minta' < Pepita de Ortega táncosnő ruhadarabja; és a *szadizik* 'gonosz-kodik, kinez, gyötör' (PA., TF.) és 'kegyetlenül gúnyol' (TF.) < *szadista* 'mások kínzásában vagy szenvedésének szemlélésében beteges élvezetet találó' < de Sade márkí tettei.

János, aki tetteit gyakran túlzásokkal tűzdelve meséli el Garay János Az obsitos című 1843-as elbeszélő költeményében, illetve Kodály Zoltán 1926-os operájában – ezért is vált neve közzszóvá a nyelvjárásokban, majd terjedt el a szlengben *háryjános* 'dicsekvő ember' és 'hazudós ember' (KZ.), illetve *háryjánoskodik* 'dicsekszik' (KZ.) és 'hazudik' (KZ.) alakokban. Mivel azonban a szlengben már csak terjedésről beszélhetünk, e szót és származékát is ki kell zárnunk a dolgozat címében megfogalmazott téma köréből. Shakespeare Rómeója kis kezdőbetűvel (*rómeó*) bármely udvarlót jelölhet (SzL.), a magyarított *donjózsi* pedig a csinos, jóképű, illetve a nőcsábász, nőbolond férfiakat (KZ.) Mozart Don Giovannijának címszereplője nevéből köznevesülve és magyarítva.

A szórakoztató és szépirodalmi alkotások személynevein kívül a filmipar elterjedése, népszerűsödése révén számolnunk kell a nézőközönségre nagy hatást gyakorló filmbeli karakterek nevének köznevesülésével is. Az azonos címet viselő sorozatok sugárzása óta talán a legismertebb kopasz ember Kojak, míg a legnépszerűbb magyar rendőrnő (Veszprémi) Linda – ezek alapján jöttek létre a szlengben a *kojak*, *kodzsek* 'kopasz' (KZ., PA., SzL.) és a *linda* 'egyenruhás' rendőrnő (KZ., TF.) szavak. A magyar filmtörténet emblematisz figurája a Keménykalap és krumpliorr című családi sorozat utcai hírmondója, akinek a szerepét játszó Szilágyi István testalkata után a szlengben *lópicipáspárok* a magas emberek (SzL.). Férfi keresztnév becézett alakját viseli az Indul a bakterház című film felforduló lova: Sanyi. A klasszikussá vált jelenet alapján feltételezhető, hogy ez motiválta a *sanyi* 'meghal', illetve 'negatív jelentéstartalomra való reagálás' (PA.) szlengszó kialakulását (az utóbbi jelentést a *sándor* [PA.] alak is jelöli).

Mitológiai, ez esetben bibliai alapokon nyugszik az *áll, mint Bálám szürke autója a hegyen* 'nagyon buta' (SzL.) eltorzított frazeologizmus, és jobb lehetőség híján ide sorolom a *mikulás* köznevesült alak szlengbeli jelentéseit is: kis kezdőbetűvel egyfelől lehet 'ismeretlen' ember, másfelől pedig 'kábítószerárus' (SzL.), amely jelentésbővülések lélektani alapja, hogy a Magyarországon december 6-án a gyerekekhez érkező szakállas úr kiléte jó esetben egyrészt ismeretlen marad, másrészt ajándékot hoz. Egy újabb jelentésében a *mikulás* egyfajta eufémizmusként szolgál a nők havi ciklusának jelölésére (PA., SzL.) – PA.-nál a redukált *miku* alakkal is –, amelynek oka azonban természetesen se nem társadalmi, se nem pszichológiai, hanem egyfajta névátvitelről beszélhetünk a Mikulás ruhájának piros színe alapján, vö. *piros betűs ünnep* 'ua.' (PA.). Hasonlóképpen névátvitellel magyarítható az – egyébként konkrét személy családnevét hordozó – *ady* 'ötszáz forint' (KZ.), illetve 'papír ötszáz' (TF.) és *bartók* 'ezer forint' (KZ.), illetve 'papír ezres' (TF.) szlengszavak kialakulása. Itt érintkezésen alapuló, idézőjelesen „anyagnévi” metonimiáról van szó: az „anyag” a belőle készült terméket, tárgyat, eszközt stb. jelenti (vö. PUSZTAI 2003: 867). A költő és a zeneszerző arcképe 1969-től, illetve 1983-tól 1999-ig szerepelt a papír ötszáz-, illetve ezerforintos bankjegyeken.

6. Összegzés ■ A dolgozatban a négy említett szlengszótárban talált valamennyi személynévvel kapcsolatos szó és kifejezés olvasható. A felsorolt elemek közül azonban többet ki kellett zárnom a címben megjelölt vizsgálat, azaz a szlengben végbemenő köznevesülés témaköréből az adott helyeken részletezett okoknál fogva. Említésüket mégis szükségesnek tartottam amiatt, hogy a dolgozat egy újabb bizonyítékaul szolgálhasson annak: milyen nagy mértékben táplálkozik a szleng a nyelvjárásokból – elemeit és képzési módjait tekintve egyaránt.

A vizsgálódás érdekes eredménye lehet, hogy a gyűjtemény mintegy 180 személynévi eredetű vagy személynévet tartalmazó szlengszavából és szlengkifejezéséből (származékokkal együtt) mindössze 38 kötődik a női nevekhez. A női személynévek meglehetősen alacsony, 21%-os arányát egyes nézetek szerint az is magyarázhatja, hogy „a népi gondolkodásmód, világszemlélet főként azokat az eseményeket örökölte meg, amelyekben férfi volt a szereplő. Történelmi tény, hogy a társadalom életében évszázadokon át a férfiaké volt a vezető szerep” (LAKATOS 1993: 214). Különösen az utolsó csoport, a konkrét személynévekből köznevesült szlengszavak során végigtekintve tűnhet fel számunkra, hogy a beszélőközösség tagjaira hatást gyakorló, a szlengben közzszóvá is leképezett egyének és kitalált hősök minimális kivétellel mind a férfi nemet képviselik. Végigtekintve azonban az ismertetett szavak és kifejezések legnagyobb részt gúnyos, pejoratív, sőt sok esetben trágár stílusán, azt javaslom: ne bánják a hölgyek, hogy nem az ő nevüket használja a szleng e tartalmak jelölésére is.

A HIVATKOZOTT IRODALOM

- BALOGH JUDIT 2000. A főnév. In: KESZLER szerk. 2000: 127–41.
- BARABÁS ANDRÁS – KÁLMÁN C. GYÖRGY – NÁDASDY ÁDÁM 1970. Van-e a magyarban tulajdonnév? Nyelvtudományi Közlemények 79: 135–55.
- BÁRCZI GÉZA – BENKŐ LORÁND szerk. 1956. Emlékkönyv Pais Dezső hetvenedik születésnapjára. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- CSIGE KATALIN 1986. Személynévek frazeológiai egységekben. Magyar Névtani Dolgozatok 62. Budapest.
- FARKAS TAMÁS 2003. Név kutatás – szlengkutatás: nevek és köznevesülés a katonai szlengben. In: KESZLER–HAJDÚ szerk. 2003: 641–50.
- HAJDÚ MIHÁLY 2003. Általános és magyar névtan. Osiris Kiadó, Budapest.
- HAJDÚ MIHÁLY – KISS JENŐ szerk. 1991. Emlékkönyv Benkő Loránd hetvenedik születésnapjára. ELTE, Budapest.
- HEGEDŰS ATTILA 1997. Mi a tulajdonnév? Névtani Értesítő 19: 5–8.
- HEGEDŰS ATTILA 2000. A tulajdonnév → közzszo váltásról. Magyar Nyelvjárások 38: 175–8.
- HOFFMANN ISTVÁN – JUHÁSZ DEZSŐ – PÉNTÉK JÁNOS szerk. 2002: Hungarológia és dimenzionális nyelv szemlélet. Előadások az V. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszuson (Jyväsckylä, 2001. augusztus 6–10.). Debrecen–Jyväsckylä.

- JUHÁSZ DEZSŐ 2009. Nyelvi és nyelvváltozati rendszerek, részrendszerek és mikrorendszerek a térbeliség dimenziójában. In: É. KISS – HEGEDŰS szerk. 2009: 151–60.
- KESZLER BORBÁLA szerk. 2000. Magyar grammatika. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- KESZLER BORBÁLA – HAJDÚ MIHÁLY szerk. 2003. Köszöntő könyv Kiss Jenő 60. születésnapjára. ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézete, Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest.
- KIS TAMÁS 1996. Személynevek a szlengben. Magyar Nyelvjárások 33: 93–104.
- KISS JENŐ – PUSZTAI FERENC szerk. 2003. Magyar nyelvtörténet. Osiris Kiadó, Budapest.
- KISS JENŐ – SZŰTS LÁSZLÓ szerk. 1988. A magyar nyelv rétegződése. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- É. KISS KATALIN – HEGEDŰS ATTILA szerk. 2009. Nyelvmélet és dialektológia. PPKE BTK Elméleti Nyelvészeti Tanszék – Magyar Nyelvészeti Tanszék, Piliscsaba.
- KZ. = KÖVECSES ZOLTÁN 2009. Magyar szlengszótár. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- LAKATOS ERIKA 1993. Személynevek az Új Magyar Tájszótár szólásaiban és közmondásaiban. Névtani Értesítő 15: 212–5.
- LEHR ALBERT 1911. Népnyelv: a részegség kifejezései. Magyar Nyelv 138–41.
- B. LÓRINCZY ÉVA 1991. Jancsi és Juliska. In: HAJDÚ–KISS szerk. 1991: 423–6.
- MARTINKÓ ANDRÁS 1956. A tulajdonnév jelentésánához. In: BÁRCZI–BENKŐ szerk. 1956: 189–95.
- MÉSZÖLY MIKLÓS 1978. Nyelvünk szűzre megy? Jelenkor 21: 1066–71.
- Nyelvész Józsi 2009. Szlengblog. Ha érted, hogy mondom. Silenos Könyvkiadó, Budapest.
- PA. = PARAPATICS ANDREA 2008. Szlengszótár. Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- PARTRIDGE, ERIC 2002. Szleng ma és tegnap. In: VÁRNAI–KIS szerk. 2002: 17–26.
- PUSZTAI FERENC. 2003. Szójelentés-történet. In: KISS–PUSZTAI szerk. 2003: 852–93.
- SIMONYI ZSIGMOND 1880. *Andalog*. Magyar Nyelvőr 405–7.
- SIPOS PÁL 1988. Ifjúsági nyelv, familiáris köznyelv. In: KISS–SZŰTS szerk. 1988: 867–74.
- J. SOLTÉSZ KATALIN 1959. Tulajdonnév és köznévi határterülete. Magyar Nyelv 461–70.
- J. SOLTÉSZ KATALIN 1979. A tulajdonnév funkciója és jelentése. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- SZENDREY ZSIGMOND 1903. Személynevek mint köznevek. Magyar Nyelv 248–59.
- SZILY KÁLMÁN 1911. Személy- és helynevekből lett köz-szók. Magyar Nyelv 90–3; 135–8.
- SzL. = SZŰTS LÁSZLÓ 2008. Diáksóder 2. Cédrus Művészeti Alapítvány – Napkút Kiadó, Budapest.
- TAKÁCS JUDIT 2000. *Bödekata, fagyurka* és társaik. Közszóvá vált keresztniveinkről. Magyar Nyelvjárások 38: 403–9.
- TAKÁCS JUDIT 2002. Az igeképzés egy sajátos esete: keresztnévből alkotott igék. In: HOFFMANN–JUHÁSZ–PÉNTÉK szerk. 2002: 121–6.
- TAKÁCS JUDIT 2003. Istvánok, Istik, Pistik. Egy keresztnév közszoói származékainak vizsgálata. Magyar Nyelvjárások 41: 603–7.
- TAKÁCS JUDIT 2007. Keresztnévek jelentésváltozása. A Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Intézetének Kiadványai 86. Debrecen.
- TESZ. = BENKŐ LORÁND főszerk. 1967, 1970, 1976. A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára. Akadémiai Kiadó, Budapest. I–III. kötet.
- TF. = TIMÁR GYÖRGY – FAZAKAS ISTVÁN 2003. Szleng-szó-szedet. Fekete Sas Kiadó, Budapest.

- TOLCSVAI NAGY GÁBOR 1988. A mai magyar nyelv normarendszerének egy jelentős változásáról az ifjúsági nyelv kapcsán. *Magyar Nyelvőr* 398–405.
- TOLNAI VILMOS 1899. Személynevek mint köznevek. *Magyar Nyelvőr* 1–9.
- ÚMTSz. = B. LŐRINCZY ÉVA főszerk. 1979, 1988, 1992, 2002. *Új Magyar Tájszótár*. Akadémiai Kiadó, Budapest. I–IV. kötet.
- VÁRNAI JUDIT SZILVIA – KIS TAMÁS szerk. 2002. A szlengkutató 111 éve. (Szlengkutató 4.) Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen.
- VITÁNYI BORBÁLA 1993. Névtanos szemmel a közszavak egy csoportjáról. *Névtani Értesítő* 15: 315–7.

DOKTORAN-
DUSZOK
A NYELV- | PARAPATICS
TUDOMÁNY ANDREA
ÚTJAIN

A 6. FÉLÚTON KONFERENCIA, ELTE BTK
2010. OKTÓBER 7-8.

ELTE EÖTVÖS KIADÓ • 2012

TÁMOP 4.2.1/B-09/1/KMR-2010-0003

„Európai Léptékkal a Tudásért, ELTE – Kultúrák közötti párbeszéd alprojekt”

A projekt az Európai Unió támogatásával,
az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.

Nemzeti Fejlesztési Ügynökség
www.ujszechenyiterv.gov.hu
06 40 638 638

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.

Főszerkesztő: Parapatics Andrea

Szerkesztők:

Csernák-Szuhánszky Debóra és Illés-Molnár Márta

Lektorok:

Bañcerowski Janusz, Bóna Judit, Csepregi Márta, Gósy Mária,
Gyuris Beáta, Horváth László, Kárpáti Tünde, Kiss Jenő,
Korompay Klára, Laczkó Krisztina, Oravecz Csaba, Pátrovics
Péter, Pusztai Ferenc, Raátz Judit, Slíz Mariann, Szabó Mária
Helga, Szentgyörgyi Rudolf, Szili Katalin, Tátrai Szilárd,
Tolcsvai Nagy Gábor, Zelliger Erzsébet

© Szerzők, 2012

© Szerkesztők, 2012

ISBN 978 963 312 097 2

ISSN 2063-3718

E L T E
EÖTVÖS
KIADÓ

www.eotvoskiado.hu

Felelős kiadó: az ELTE Bölcsészettudományi Kar dékánja

Felelős szerkesztő: Pál Dániel Levente

Borító: Váraljai Nóra

Tördelőszerkesztő: Péter Gábor

Nyomdai kivitelezés: Prime Rate Kft.

TARTALOM

BARANYINÉ KÓCZY JUDIT

Az időjárás mint szemantikai összetevő a magyar népdalokban 7

CSERNÁK-SZUHÁNSZKY DEBÓRA

A 23. zsoltár korai fordítás-változatainak összehasonlító vizsgálata 21

DEME ANDREA

Az énekelt magánhangzók fonetikai elemzése 33

DORKOTA DÓRA

So, tanulás! – A magyar szókincs és szókészlet tanításának problémái
(nem csak) német közvetítő nyelv esetén 47

DYEKISS EMIL GERGELY

Szövegek értelmezése elnagyolt szintaktikai elemzés alapján 61

FAZAKAS ORSOLYA

Kódváltási stratégiák a romániai internetes naplók nyelvhasználatában .. 72

HOBOTH KATALIN

Kétnyelvűség a szaknyelvhasználatban és -oktatásban 81

HORVÁTH LAURA

Az úgynevezett páros igék aspektuális szerepe, grammatikalizációja
az udmurt (és a mari) nyelvben 91

ILLÉS-MOLNÁR MÁRTA

A származási nyelv mint terminus technicus
– A származási nyelv fogalma és kutatása 109

KERTES PATRÍCIA

Érvelő szövegek szövegtipológiai sajátosságai
– A diskurzusdeixis mint a metapragmatikai tudatosság jelzése 121

MAJOR HAJNALKA	
Hogyan érvelnek a tizenévesek?	135
PARAPATICS ANDREA	
Köszövé váló személynevek a mai magyar szlengben	156
PATONA MÁRIA	
A lengyel nyelv két fókuszpozíciója	170
SIMON GÁBOR	
Utak a rímhez – a rímfogalom alakulása a huszadik században	189
SÓLYOM RÉKA	
Becéloz, betámad, bevállal – be igekötős neologizmusaink szemantikájáról	203
SVINDT VERONIKA	
A gesztikuláció szerepe és működése afáziás betegeknél	214
SZABÓ T. ANNAMÁRIA	
Kétnyelvűség: kétnévűség?	227
SZTRÁKOS ESZTER	
Névadási szokások a budapesti állatkertben	245
VARGA ÉVA KATALIN	
Tükörjelenségek az anatómiai nevekben	255